

Panorama över Kråkstan-Sibirien området.

Skams håll

Skams håll Nr1 är benämningen på en grotta i Bräckeberget som genom en dramatisk händelse för längesedan etablerat ett olycksbådande skimmer, namnet kanske siar om kommande dystra händelser?

Den händelse som åsyftas hände vid sekelskiftet 18-19 hundratalet. En markägare hade avyttrat en mycket viktig del av sina domäner, kanske för en spottstyver? Området gällde Rixö med dess rikliga resurser av god granit.

Mannen insåg sin fadäs och i desperation hoppade den olycklige ner i avgrunden som har ett maximalt djup av åtta meter, det desperata hoppet förändrade historiens gång, olika versioner har valsat runt och det exakta händelseförloppet går inte att köra i repris.

Hålet hade tak, ett massiv av mastodontformat kanske 2-300 ton av kattmodulerad granit, vildberg m.a.o. Detta parti förflyttade stenhuggarna Vilhelm och Erik Säll med ett enda borrhål och en krutladdning en s.k. "väckning". Kolossen for utför stupet och orsakade stopp i Rixöbäcken som flyter inunder!

De nämnda stenhuggarna Ville och Erik högg sten i en mansålder i området, omkring 1940 fick manskapet förmånen av en ny och större futt (matbod) den ersatte den tidigare minimala föregångaren. Tillträde till

sevärdheten Skams hål är förenat med vissa risker, med passande hjälpmedel kan man med tur nå det skandalomsusade målet.

I fonden breder Skälefjället ut sin mäktiga rygg i obruten silhuett, inga ingrepp är gjorda i naturen, ett brott öppnades efter denna bild är tagen och har lämnat betydande sår i omgivningen men denna inmutning är numera knappt förnimbar även på kort avstånd.

Kanske var graniten av för dålig beskaffenhet för lönsam bearbetning?

Längst till höger strax ovanför åkermarken breder Långebergen ut sin profil med början i Björkemyr vars bebyggelse endast kan anas på bilden från tidigt 1930-tal.

Bältet under Skälefjället, generellt kallat Bräckeberget hyser en sällan skådad eller kanske skrämmande bild av små stenbrott, berget är genomkorsat av ett flertal fatt, de flesta med stora anhopningar av skrotsten som till slut gjorde det omöjligt att komma åt den underliggande råvaran.

Produktionen låg på ett ensidigt plan med smågatsten som den bestämmandestensorten . Tillverkningen av kantsten tog aldrig fart i Bräckeberget, berget var för "kort" pallarna höll inte måttet på klyvriktningen tvären. En man med livslång karriär som stenhuggare just i Bräckeberget talade om att han aldrig kilat ut en kantsten! Mannens namn var Vilhelm Säll.

Skärpning och tillverkning av stenhuggarnas verktyg skedde regelbundet, smeden eller smederna hade en nyckelposition i tillverkningsledet, en god smed var ett måste för att hålla produktionen i bergen på ett högt plan.

Ingen egen smedja fanns i Bräcke, verktygen forslades fram och tillbaka till Lahälla där smeden Erland Eriksson även kallad Masen skötte sin syssla på bästa sätt. 1928 smidde Masen sina första verktyg i Lahälla och smidet fortsatte intill bolaget lade ner verksamheten, smedjan brann sedermera ner.

Första brytningen av berg i Bräckeberget torde ha skett i början av nittonhundratalet. Området tillhörde den ena av två gårdar med namnet Bräcke. Vem som var herre på täppan är oklart men i sinom tid trädde

Henning Johansson i Lahälla fram som ensam ägare av arealen där stembrytningen bedrevs.

Driften i storbrottet Sodom i Lahälla hade ännu inte startat. Detta betydde att pionjärerna som bröt sten i Bräcke hade Lahälla som hemvist. Denna kader av pionjärer är en okänd grupp. Arbetskraft från sent trettio- och framöver är i viss mån ihågkommen. Oskar Åkesson höll till vid Bräckegården. Högre upp med besvärlig körväg förtjänade Anders Johansson Björkemyr med två söner Folke och Gösta sitt levebröd, i många år drev man i samma fatt som med tiden kom att likna ett storbrott.

Harald Höglund med sonen Åke drev sin verksamhet i mera begränsat omfattning. Högst upp på kammen tillverkade Varbergs Oskar Johansson smågatsten av exakta mått, sonen Ernst var medhjälpare från och till.

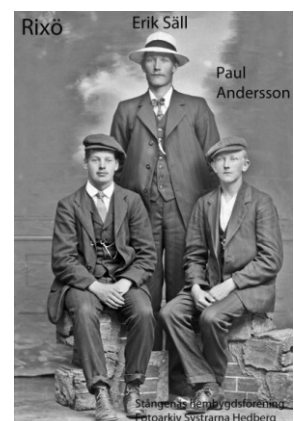
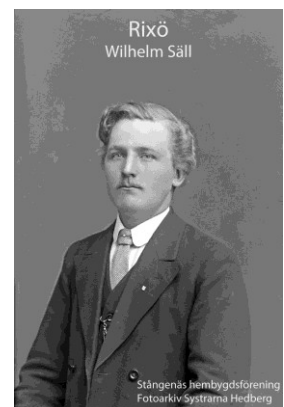
Rickard Svensson och Axel Samuelsson kamperade ihop, i ett senare skede flyttade Axel sitt brott till baksidan av det aktuella området då med ny partner, Verner Rudebo boende på Kvarnbacken.

De som är mest förknippade med driften i Bräckeberget är familjen Säll, bröderna Erik och Vilhelm höll under en mansålder produktionen av knott på högsta nivå. Tidigare hade kanske bröderna Henry och Sixten jobbat i samma brott som bröderna? Svågern August Zackrisson var en annan som borrade och sköt i den granit som ansågs vara tämligen lättarbetad.

Det lättarbetade gäller inte de omoderna hjälpmedel som stod till buds, alla moment utfördes manuellt, tryckluft blev verklighet de allra senaste åren, att slå kilhål med hackor och att storborra med fejsel och borrstål var därmed ett minne som fått finnas allt för länge!

Eriks enastående arbetslust är dokumenterad. I ett stembrott när solen gassar på pallarna kan temperaturen upplevas som tropisk, i Eriks fall fanns tydligen ingen övre gräns för känslighet mot värmen, slitet fortsatte i samma höga tempo vilket kom att utlösa svimningsanfall på vår vän som tuppade av, sceneriet kunde upprepa sig några gånger under dagen, en slurk vatten och några minuters rast och vila återställde den ivrige temporärt som med enkla medel snart var fit for figh!

Holmen nummer 4 var tidigare plöjd åkermark, området låg i vall sedan länge, dessa åkrar var en utmärkt rekreationsplats för fotboll, en sluttande berghäll inbjöd ibland till dans där ortens ungdomar övade upp

sina färdigheter i modedans, Henning Andreasson allt i allo höll med grammofon och skivor.

Stundtals betade korna av det lilla gräs som fanns kvar efter ihärdigt fotbollsspel.

Vi blev aldrig bortmotade av bonden vars kossor fick hanka sig fram på svältkosten på Holmen.

Nr2 och 3 är smått enorma bergpartier, dessa poster sköt Erik och Vilhelm ner för åtkomlighet och för vidare bearbetning, materialet räckte för produktion av knott i flera månader, nedslaget av de stora massorna kunde förorsakat jordbävning!

Nr5 En liten futt denna ersattes av en ny och betydligt större byggnad vid 6 som utgjorde en utmärkt rastplats vid otjänlig väderlek.

Nr7. Högst upp i vindpinat läge högg Varbergs Oskar Johansson av exakta mått. Smågatstenens form påminde kunde jämföras med förpackningarna av norskt margarin med storleken 10X10 cm. Bergstoppen var plats för Kråkstadsungarnas påskfyr, vida synlig vid klart väder.

Nr8. De röda bolagshusen i Kråkstan byggdes på 1920-talet, i 9 bodde rentieren och snickaren Teodor Hansson, Teodor var känd för sin goda ekonomi.

Nr10. Vägen genom samhället var ännu inte byggd i samband med den nya vägsträckningen revs huset 11. Den väg som ledde till Lökebacken och vidare har nummer 12.

Nr13. Taket av bondgården Holländaröd. I huset Nr14. bodde lantbrukaren Per Persson med hustrun Greta samt sönerna Rune och Roland. Den andra halvan av fastigheten disponerades av handlaren Helge Hansson med fru Tyra, tre barn fanns i familjen Ulf, Björn och Gittan.

Nr15. Röds handelsbod drevs av Helge Hanssons familj.

Nr16. Bostadsområdet Sibirien byggdes på tidigt 1900-tal. Trångboddheten i kåkarna nådde historiska mått, i ett av husen lär 40 personer ha trängts om utrymmet!

17. "Park" senare planterad med tåliga oxelträd. Inom "parken" grävde man ut en brunn som gav alltför lite vatten av dålig kvalitet.

Nr18,19 och20 Vedbodar och grishus, en pensionär med erfarenhet som företagspolis bevakade grisarna med bryska metoder, dessa riktade sig mot barnen som ville gulla med grisarna.

Nr21. Pengåsen. Här syns en flik av en enorm skrothög. Pengåsen var ett av de allra största storbrotten och löd under Skandinaviska Granit AB. Rixöbacken flyter fram just under denna tipp. Området Pengåsen har utsatt gatuskylt, växtligheten har varit givmild och gömt det hårt sargade f.d. arbetsplatsen i lummig grönska.

Nr22. Sälls kafé. Erik och Signe Säll byggde fastigheten 1927. Fiket blev samlingsplats för ungdomar under många långa år, Signe höll öppet 365 dagar om året. I slutet av 60-talet svek Signes krafter och blev då nödd att stänga rörelsen.

Inga ungdomsgårdar fanns men kafét gjorde utmärkt tjänst som samlingsplats för generationer av ortens ungdomar.

Tidigare har namnen på de inneboende i Kråkestan och Sibirien redovisats. En mer ingående beskrivning av Kråkestan och Sibirien finns också att läsa på Stångenäs hembygdsförenings hemsida www.hembygd.se/stangenas , under fliken John Blad kåserar.

Tyvänn är saknaden av bilder stor, kanske kan gamla foton vara undanstoppade, dessa mottages med öppen hand, finnes namnen på de förevigade vore mycket vunnet och vidare eftersökning av profiler kunde kanske få ett uppsving.

John Blad